

JANUSZ KRUK

GRÓB KULTURY CERAMIKI SZNUROWEJ Z KONIUSZY,
POW. PROSZOWICE

Na wyżynach lessowych lewobrzeża górnej Wisły¹ znajduje się kilka wybitnych mikroregionów geograficznych, wypełnionych bogatymi śladami osadnictwa eneolitycznego. Szczególne miejsce zajmuje wśród nich otoczenie doliny Szreniawy, w okolicach ujścia jej największego, lewobrzeżnego dopływu — Ścieklca. W różnych punktach ciekawego, zróżnicowanego morfologicznie terenu, rejestrowane są liczne pozostałości osad kultury pucharów lejkowatych, charakterystyczne kurhany, przynajmniej częściowo wiążące się ze starszym, „ogólnoeuropejskim” horyzontem ceramiki sznurowej oraz nieco późniejsze groby płaskie. Obok nich — często dosłownie — występują ślady dużych osiedli z ceramiką promienistą.

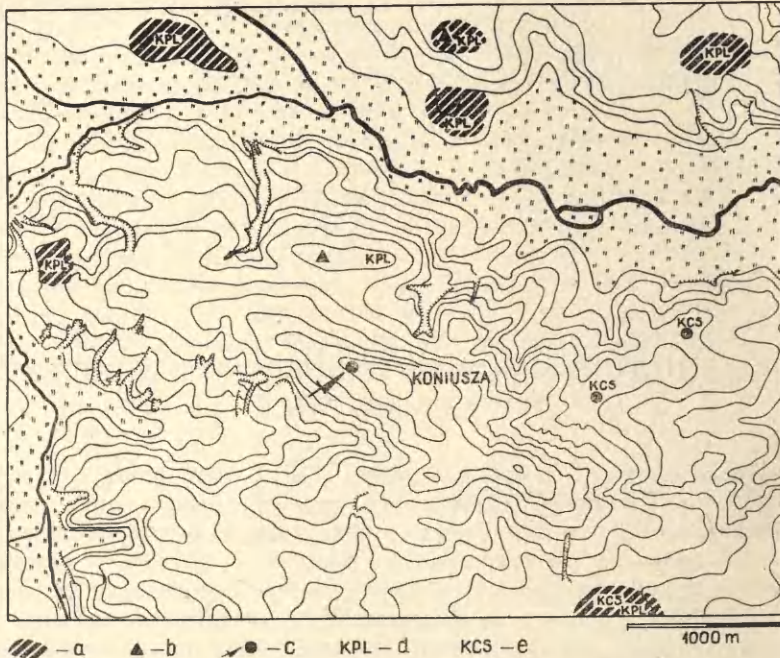
Rejon ujścia Ścieklca jest od kilku lat przedmiotem zainteresowania zespołu badawczego Zakładu Archeologii Małopolski IHKM PAN w Krakowie. Plany naukowe tej instytucji przewidują objęcie wspomnianego terenu szczegółowymi pracami. Wprowadzeniem do nich były osadnicze poszukiwania powierzchniowe, przeprowadzone nad Szreniawą w latach 1968—1970². W 1971 roku udało się systematycznie zbadać interesujący zespół grobowy kultury ceramiki sznurowej, przypadkowo odsłonięty w Koniuszy, pow. Proszowice³.

Miejscowość ta, położona na prawobrzeżu doliny Szreniawy, zajmuje stoki wybitnego wzniesienia, kulminującego w całym środkowym i dolnym biegu tej rzeki. Stanowisko archeologiczne znajduje się około 50 m nad terasą zalewową, na charakterystycznym wypłaszczeniu wierzchowy, nieco poniżej i na zachód od szczytu wzniesienia (ryc. 1). Okolica jest słabo uwodniona, w sposób zresztą typowy dla wysoczyznowej strefy działu wodnego. Pokrywa ją gruby płaszcz lessu wyłożony czarnoziemem, miejscami silnie zerodowanym i częściowo wtórnie przeformowanym w glebę brunatną.

¹ Chodzi tutaj o obszar mieszczący się w granicach mezoregionów Wyżyny Miechowskiej i Działów Proszowickich, leżący w południowo-zachodniej części Wyżyny Małopolskiej, na północ i wschód od Krakowa.

² J. Kruk, *Badania poszukiwawcze i weryfikacyjne w górnym i środkowym dorzeczu Szreniawy*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 22: 1970, s. 271 n.; J. Rydzewski, *Badania poszukiwawcze i weryfikacyjne w dolnym dorzeczu Szreniawy*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 24: 1972, s. 267—294.

³ Możliwość precyzyjnego zbadania obiektu zawdzięczać należy wyjątkowo rzetelnej postawie jego odkrywców. Znaleźisko zostało zabezpieczone aż do przybycia ekipy archeologicznej, natychmiast po odsłonięciu na gł. 40 cm górnego zarysu jamy grobowej.

Ryc. 1. Stanowiska eneolityczne w mikroregionie Ścieklca i Szreniawy. Okolice Koniuszy, pow. Proszowice:

a — duże osady; b — kurhany; c — miejsce odkrycia grobu z Koniuszy;
d — kultura pucharów lejkowatych; e — kultura ceramiki sznurowej

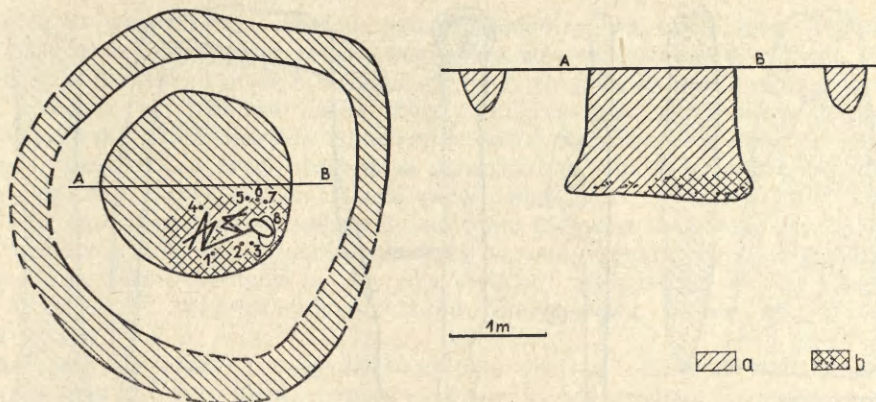
Neolithic sites in the microregion of the rivers Ścieklec and Szreniawa. The surroundings of Koniusza, district of Proszowice:

a — large habitation sites; b — barrows; c — position of the grave at Koniusza, district of Proszowice; d — TRB culture; e — Corded Ware culture

Zbadany obiekt składał się ze śladów interesującej konstrukcji grobowej, zawartej w niej pochówka szkieletowej i bogatego zestawu darów.

1. Konstrukcja grobu (ryc. 2). Centralną część obiektu tworzyła jama grobowa. W rzucie poziomym była ona regularna, niemal okrągła, zaś w profilu miała kształt prostokątny z trapezowatym poszerzeniem dolnej części. Jednolite, jasnobrunatne wypełnisko przecinały nad dnem warstewki węgla drzewnego. Południowo-zachodnią ćwiartkę jamy zajmowało ostro wycięte, owalne w rzucie poziomym, zaciemnienie czarniawej barwy. Zawierało ono nieźle zachowany pochówek szkieletowy. Intensywne zabarwienie opisywanej części jamy grobowej było zapewne wynikiem silnego nasycenia wypełniska produktami rozkładu ciała zmarłego.

Jamę otaczał rowek o szerokości 40 cm. Siegał on przeciętnie do głębokości 90 cm od powierzchni gruntu. W profilu miał kształt stożkowaty. Jego wypełnisko, całkowicie pozbawione materiałów archeologicznych, zabarwione było na kolor jasnobrunatny. Całość konstrukcji grobowej (jama wraz z rowkiem) tworzyła dość regularny krąg o średnicy nieco ponad 4 m. Mimo wszelkich usiłowań nie udało

Ryc. 2. Zachowane szczegóły konstrukcji grobu z Koniuszy, pow. Proszowice:
a — wypełnisko jamy i otaczającego ją rowka; b — owalne zaciemnienie z warstwami węgla drzewnego

Surviving details of grave construction:

a — filling of the pit and of the surrounding ditch; b — dark oval patch with layers of charcoal

się w sposób jednoznaczny rozstrzygnąć, czy opisywany obiekt posiadał pierwotnie nasyp ziemny.

2. Pochówek. Szkielet leżał przy dnie jamy, wewnątrz wspomnianego poprzednio owalnego zaciemnienia. Zmarłego ułożono głową na południe, twarzą ku wschodowi, w pozycji silnie skurczonej. Ręce ugięte w łokciach i skrzyżowane na wysokości przedramion znajdowały się przed twarzą. Nogi w silnym przykurczu krzyżowały się nieco ponad kośćmi stóp. Szczegóły układu szkieletu mogą sugerować, że zmarły został przed złożeniem w jamie grobowej skrępowany w okolicy stawów skokowych i nadgarstków. Jego położenie na osi N—S, głową ku S i twarzą zwróconą na E, uważane jest za typowe dla pochówków męskich w grupie krakowsko-sandomierskiej kultury ceramiki sznurowej⁴.

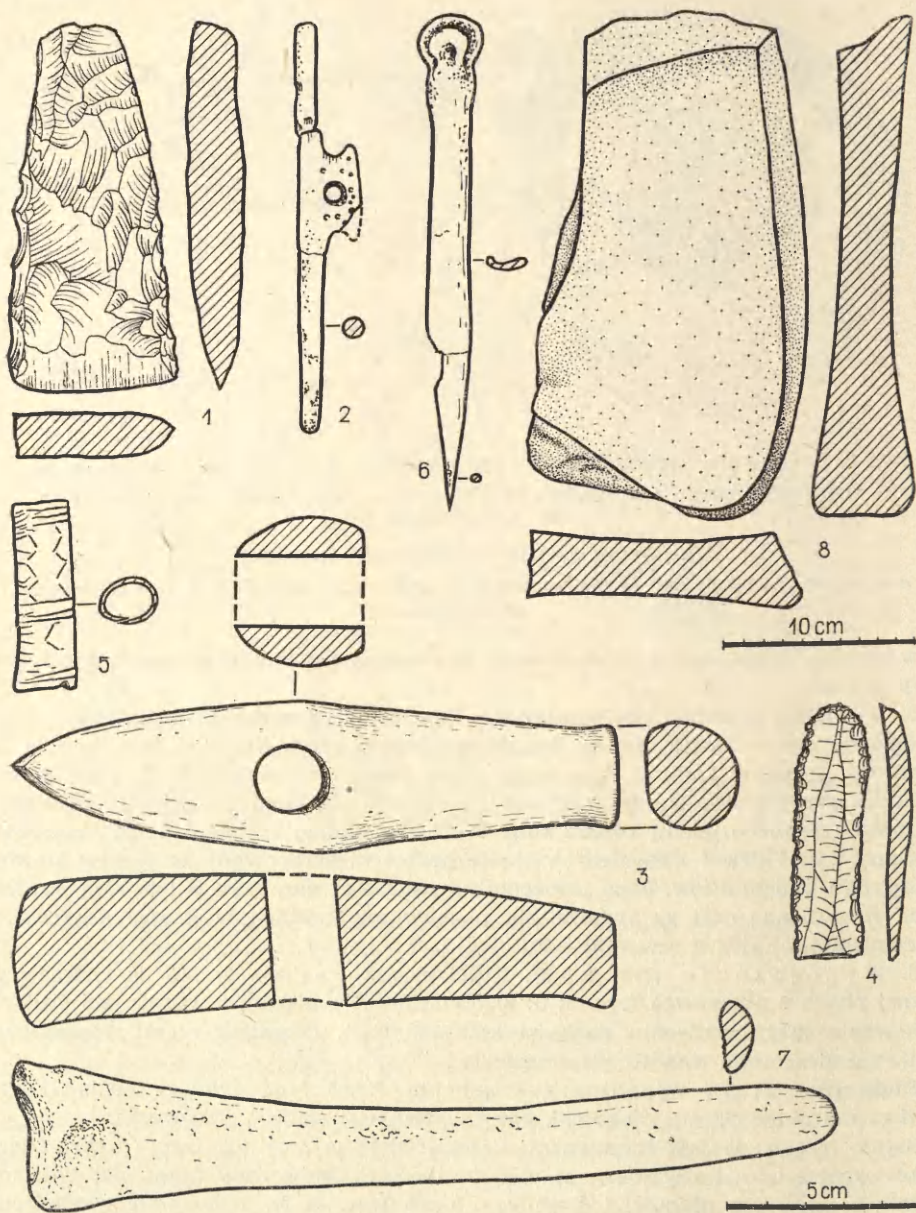
3. Wyposażenie (ryc. 2 i 3). Kości czaszki znajdowały się na charakterystycznej płycie z piaskowca (ryc. 2; 3: 8) obustronnie wklęsłej, z wyraźnymi śladami użytkowania (przy gładzeniu narzędzi kamiennych?). Pozostałe części wyposażenia zostały rozmieszczone wokół ciała zmarłego.

Dłuto (ryc. 3: 7), wykonane z fragmentu kości promieniowej konia (*Equus caballus*) ma około 20 cm długości⁵. Przy ostrzu nosi ślady użytkowania.

Szydło (ryc. 3: 6) jest fragmentem kości śródstopia kozy lub owcy (*Capra-Ovis*), mocno wyostrzonym i zagładzonym w dolnej części. Rurkowaty przedmiot kościany (igielnik?) ma 5 cm długości i średnicę 1,6 cm (ryc. 3: 5). Jego silnie wygładzona powierzchnia nosi ślady zdobienia w formie potrójnego układu równoległych linii prostych i zygzaków.

⁴ J. Machnik, *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1966, s. 66.

⁵ Ekspertyzę osteologiczną wykonała mgr G. Zakrzewska, paleozoolog Pracowni Archeologicznej IHKM PAN w Igołomi. Materiały antropologiczne przekazano do zbadania drowi K. Kaczanowskiemu z Zakładu Antropologii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Ryc. 3. Wyposażenie grobu z Koniuszy, pow. Proszowice:

1 — siekierka; 2 — przedmiot kościany; 3 — toporek kamienny; 4 — narzędzie krzemienne;
5 — rurkowany przedmiot kościany; 6 — sztydo; 7 — duto; 8 — płyta piaskowcowa

Grave-goods

W skład wyposażenia wchodził, poza opisanymi wyżej, także jeden kościany przedmiot, umieszczony na wysokości ramion, za plecami zmarłego (ryc. 3: 2). Wykonano go najpewniej z żebra końskiego. Ma on 11 cm długości, jest owalny w przekroju i posiada w środkowej części charakterystyczne wachlarzowate rozszerzenie z otworem, wokół którego układa się łukiem zdobienie złożone z niewielkich okrągłych zagłębień. Zabytek ten żywo przypomina przetyczki (krępulce) wchodzące w skład upręży końskiej, służące do ograniczenia zasięgu wędzidła.

Wśród darów grobowych znajdowały się prócz zabytków kościanych trzy przedmioty kamienne. Piękny, starannie wykonany toporek z ciemnozielonego serpentynu nawiązuje formą do typu Ia „toporów śląskich” (ślęzańskich) według klasyfikacji K. Smutka⁶. W grobie ułożony został poniżej głowy, za plecami zmarłego (ryc. 2: 3; 3: 3).

Siekierka (wykonana z rogowca) o grubym obuchu i niesymetrycznym przekroju, gładzona tuż przy ostrzu, posiada typologiczne odpowiedniki w grupie Ia lub Id według podziału J. Machnika⁷. Znalaziono ją na wysokości miednicy zmarłego, również za jego plecami (ryc. 2/1; 3: 1). Ostatnim wreszcie elementem wyposażenia jest krzemienne narzędzie (drapacz-wiórowiec), wykonane na ułamanym w części sęczkowej wiórze z surowca jurajskiego (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska). Leżało ono przy kolanach zmarłego (ryc. 2/4; 3/4). Prócz darów nie znaleziono w jamie grobowej żadnych innych zabytków archeologicznych.

Ogólnie rzecz biorąc, wyposażenie tworzy bogaty i zróżnicowany zespół, w którym na szczególne podkreślenie zasługuje przypuszczalny element upręży (lub jego model) oraz fakt wykonania przynajmniej dwu przedmiotów z kości końskiej. Charakter darów jak i układ szkieletu wskazują na męską płeć zmarłego⁸.

Inwentarz grobu z Koniuszy nie zawiera ceramiki. Stwarza to pewne trudności przy ustalaniu szczegółów pozycji chronologicznej zespołu. Dążąc do możliwie jednoznacznego sprecyzowania jego datowania, jesteśmy zmuszeni dokładnie przeanalizować cechy poszczególnych zabytków. Większość składników wyposażenia nie stwarza niestety szerszych możliwości w tym zakresie. Szydło i dłuto kościane, narzędzie na wiórze krzemienym oraz płyta z piaskowca są zabytkami w znacznym stopniu „obojętnymi” chronologicznie i nie mogą nawet w przybliżeniu określić czasu „zamknięcia” zespołu. Również zdobiona rurka kościana, którą na podstawie odległych zresztą analogii skłonni byłibyśmy uważać za igielnik⁹, nie umożliwia żadnych precyzyjnych ustaleń.

Elementem lepiej datującym jest natomiast toporek ślązanski. Nawiązuje on do tzw. typu A podobnych zabytków, będącego jednym z najbardziej charakterystycznych wyznaczników „ogólnoeuropejskiego horyzontu” kultury ceramiki sznurowej¹⁰. Toporów ślązańskich nie da się jednak pomieścić w ramach typu A. Należy je raczej traktować jako lokalne, śląskie naśladownictwo tych ostatnich. Trudno też sprecyzować chronologiczny stosunek form ślązańskich do ich pierwowzorów. Ogólnie wydaje się, że powinny być one młodsze i zapewne nie mieszczą się w cza-

⁶ K. Smutek, *Ślązańskie toporki bojowe*, „Z otchłani wieków”, R. 19: 1950, s. 156—159; J. Machnik, *op. cit.*, s. 44—45.

⁷ Machnik, *op. cit.*, s. 45—46, tabl. 48.

⁸ Machnik, *op. cit.*, s. 66.

⁹ Między innymi podobnej formy przedmiot znany jest z grobu 4 w Książnicach Wielkich, pow. Kazimierza Wlk. zob. Machnik, *op. cit.*, s. 54, tabl. 39/12.

¹⁰ K. W. Struve, *Die Einzelgrabkultur in Schleswig—Holstein und ihre kontinentalen Beziehungen*, Neumünster 1955, s. 13, tab. I; Machnik, *op. cit.*, s. 109, 155.

wych ramach „horyzontu ogólnoeuropejskiego”. Datowanie takie jest zresztą zgodne z sugestiami J. Machnika, który zespoły zawierające topory śleżańskie i ich odpowiedniki (typ III w klasyfikacji tego autora) umieszcza w podokresie I fazy II swego podziału kultury ceramiki sznurowej w Małopolsce¹¹.

Nieco inną pozycję należałoby ustalić dla omawianych zabytków na podstawie obserwacji A. Kempistego, poczynionych w trakcie badań nad kurhanami prawobrzeża środkowej Nidy¹². Topór typu śleżańskiego odkryto tam w zespole wyposażenia grobu szybowego, wkopanego w nasyp mogiły kryjącej dwa niewątpliwie starsze pochówki kultury ceramiki sznurowej¹³. Synchronizacja stratygraficznych układów różnych faz użytkowania tego samego punktu terenu jako nekropoli pozwoliła A. Kempistemu na wyróżnienie kilku etapów rozwoju cmentarzysk kurhanowych i płaskich ze schyłku eneolitu i początków epoki brązu¹⁴. Można się zastanowić, czy rzeczywiście — jak twierdzi wspomniany autor — uchwyconą w układach stratygraficznych zmienność form pochówków trzeba traktować jako precyzyjny wyznacznik aż 6 etapów rozwoju późnoeneolitycznych i wczesnobrązowych kultur południowej części Wyżyny Małopolskiej¹⁵. Niezależnie jednak od stopnia trafności sformułowanych w ten sposób wniosków nie podlega raczej dyskusji istotna dla naszych rozważań, stosunkowo „młoda” pozycja szybowego grobu z toporem śleżańskim. Faza użytkowania cmentarzyska w Kolosach, którą obiekt ten między innymi określa, byłaby najpóźniejszym stwierdzonym tam horyzontem pochówków kultury ceramiki sznurowej, bezpośrednio wyprzedzającym okres grobów tzw. grupy Chłopice—Veselé¹⁶. Dla uniknięcia jednak nieporozumień należy wspomnieć o ostrożnej sugestii A. Kempistego, według której szybowy grób z Kolosów reprezentuje „starsze ogniwo” rozwoju konstrukcji niszowych, rozpowszechnionych głównie w młodszej fazie grupy krakowsko-sandomierskiej kultury ceramiki sznurowej. Nie ma zatem podstaw do umieszczania go wyłącznie w tym właśnie okresie.

W konkluzji musimy stwierdzić, że topór śleżański nie stwarza niestety możliwości całkowicie jednoznacznego ustalenia chronologii zespołu z Koniuszy. Nie pochodzi on z tzw. ogólnoeuropejskiego horyzontu „sznurowego”. Wysoce prawdopodobne jest natomiast datowanie go na starszą fazę grupy krakowsko-sandomierskiej tej kultury, choć nie da się również wykluczyć jego nieco młodszego wieku.

Przyjrzyjmy się teraz bliżej samej konstrukcji analizowanego grobu, w nadziei, że być może dane stąd wynikające pomogą bardziej precyzyjnie ustalić datowanie znaleziska. W znanych z terenu Małopolski płaskich grobach kultury ceramiki sznurowej nie udało się do niedawna stwierdzić żadnych pewnych śladów „urządzeń” uzupełniających jamy zawierające pochówki. Brakowało ich zarówno wewnątrz takich obiektów, jak też w ich najbliższym sąsiedztwie¹⁷.

¹¹ Machnik, *op. cit.*, s. 154—155, 178; K. W. Struve, *op. cit.*, tabl. 26.

¹² A. Kempisty, *Badania nad starożytnymi kopcami małopolskimi w latach 1963—1968*, „Sprawozdania Archeologiczne”, t. 22: 1970, s. 67 n.

¹³ Kolosy, pow. Kazimierza Wlk. Grób 4 odsłonięty w kurhanie I. Kempisty, *op. cit.*, s. 81—82.

¹⁴ Kempisty, *op. cit.*, s. 82—83, tab. 2.

¹⁵ Kempisty, *op. cit.*, s. 82—83, tab. 2.

¹⁶ Kempisty, *op. cit.*, tab. 2.

¹⁷ J. Machnik, *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej...*, s. 58. Ostatnio, w wyniku kilkakrotnie wzmiankowanych badań A. Kempistego, ujawniono na cmentarzysku w Żernikach Górnych, pow. Busko Zdrój, płaskie (?) groby szkieletowe kultury ceramiki sznurowej, prawdopodobnie otoczone pierwotnie rowkami o kołistym przebiegu (groby 52 i 59 lub 90). Zob. Kempisty, *Badania nad starożytnymi kopcami...*, s. 79—80.

Jamowe pochówki otoczone kręgiem wąskiego rowka odsłaniane były natomiast w niektórych małopolskich kurhanach kultury ceramiki sznurowej. Szczegóły konstrukcyjny grobu z Koniuszy są analogiczne zwłaszcza do stwierdzonych pod nasypami kopców lubaczowskich¹⁸. Pewne podobieństwa łączą też analizowany obiekt z częścią kurhanów podolsko-wołyńskich, chociaż w tych ostatnich pochówki są najczęściej naziemne, a otaczający je krąg zbudowany jest zwykle z kamieni¹⁹. Stosunkowo ściśle analogie istnieją natomiast pomiędzy grobem z Koniuszy i kopcem II/2, zbadanym przez A. Kempistego w Miernowie, pow. Pińczów²⁰.

Przytoczone nawiązania zdają się wskazywać, że obiekt nasz posiadał pierwotnie nasyp ziemny, zapewne niski, podobny do tych, które charakterystyczne są dla mniejszych kurhanów lubaczowskich. Zapewne nie różnił się on wiele również od wspomnianego kopca II/2 z Miernowa, choć w tym ostatnim krąg rowka wyznaczającego pierwotny obwód płaszczki ziemnego obejmuje nieco większą przestrzeń. Analogie te są w zasadzie wystarczające, aby zinterpretować grób z Koniuszy jako kurhan kultury ceramiki sznurowej²¹. Podobnie świadczą też pewne szczegóły sytuacji terenowej opisywanego obiektu. Odkryto go mianowicie w rejonie od dawna silnie niszczonego. Skutków naturalnej erozji nie widać jednak w formie jam grobu i rowka oraz w ich głębokościach. Sprawiają wręcz wrażenie nie tkniętych denudacją. Gdybyśmy mieli do czynienia z pochówkiem płaskim w takiej, jak zaobserwowana w Koniuszy, sytuacji terenowej, nie mógłby on zachować się podobnie nie naruszony. Jedynie prawdopodobne wydaje się, że grób musiał być pierwotnie nakryty nasypem ziemnym. Płaszcz kopca został następnie stopniowo zniszczony, aż do odsłonięcia górnej płaszczyzny jamy zawierającej pochówek.

Powyższa konkluzja dostarcza pośrednio pewnych przesłanek dla datowania obiektu. Kurhany w rodzaju tego, którego ślady odkryto w Koniuszy, są charakterystyczne dla najstarszego horyzontu kultury ceramiki sznurowej w Małopolsce. Według A. Kempistego stanowią one typowy wyznacznik pierwszej fazy badanych przez niego cmentarzysk²². Kopiec II/2 z Miernowa, będący najbliższą analogią zajmującego nas obiektu, jest jednak prawdopodobnie nieco młodszy niż początki kultury ceramiki sznurowej w Małopolsce. W najlepszym razie może być datowany na schyłek starszego okresu fazy I według periodyzacji A. Kempistego lub nawet na jej młodszą część²³. Ta ostatnia kontaktuje bezpośrednio z okresem występowania na cmentarzyskach Wyżyny Małopolskiej pochówków jamowych z pucharzami doniczkowatymi i moździerzowatymi. Są to formy charakterystyczne dla młodszych materiałów grupy krakowsko-sandomierskiej kultury ceramiki sznurowej. W podziale J. Machnika stanowią one między innymi wyznacznik późnego (2) podokresu jego drugiej fazy²⁴. Inwentarze starsze, odpowiadające początkom grupy krakowsko-sandomierskiej, zawierają między innymi toporki ślązańskie. Zabytek taki

¹⁸ Machnik, *op. cit.*, s. 72, tabl. 19, 20, 22—24.

¹⁹ Machnik, *op. cit.*, s. 170; J. Bryk, *Neolityczne kurhany ze szkieletami skureczonymi w Kaczanówce, w pow. skaleckim, woj. tarnopolskie*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci prof. dr. W. Demetrykiewicza*, Poznań 1930, s. 136 n.

²⁰ Kempisty, *Badania nad starożytnymi kopcami...*, s. 72, ryc. 5.

²¹ Jakkolwiek szczegóły konstrukcyjne i datowanie wspomnianych poprzednio (przypis 17) grobów z Żernik Górnych nie są całkowicie jednoznaczne, fakt odkrycia wokół nich rowków o przebiegu kolistym zmusza do ostrożności przy traktowaniu formy grobu z Koniuszy jako wyznacznika jego pozycji chronologicznej.

²² Kempisty, *op. cit.*, s. 82, 84, tabl. 2.

²³ Kempisty, *op. cit.*, s. 84, tabl. 2.

²⁴ Machnik, *op. cit.*, s. 30 n., tabl. 47.

zaś — jak wiadomo — jest wiodącym składnikiem wyposażenia grobu z Koniuszy.

Analizowany obiekt łączy więc niejako cechy będące wyznacznikami I okresu w podziale A. Kempistego i starszej części II fazy periodyzacji J. Machnika. Posiada on przy tym pewne archaizujące znamiona, będące prawdopodobnie dziedzictwem „horyzontu ogólnoeuropejskiego”. Chodzi tu przede wszystkim o domniemaną „kurhanowość” konstrukcji grobowej. Elementem o starej metryce mógłby być w zasadzie również toporek śleżański, chociaż tego rodzaju zabytki prawdopodobnie dosyć długo przeżywały się w inwentarzach grupy krakowsko-sandomierskiej kultury ceramiki sznurowej. Konkludując — zajmujący nas zespół można by datować na początki krystalizowania się tej ostatniej w Małopolsce.

Istnieje kilka innych jeszcze przesłanek, mniej może precyzyjnych, lecz w sumie dających dość sugestywne świadectwo stosunkowo starego wieku obiektu z Koniuszy. Wskazówką taką jest na przykład brak ceramiki w wyposażeniu grobowym i równocześnie współwystępowanie tam topora śleżańskiego z siekierką krzemienią o grubym obuchu. Podobny zestaw inwentarza (z toporem typu A) jest bardzo charakterystyczny dla starego, „ogólnoeuropejskiego horyzontu” kultury ceramiki sznurowej²⁵.

*Zakład Archeologii Małopolski IHKM PAN
w Krakowie*

JANUSZ KRUK

A GRAVE OF THE CORDED WARE CULTURE AT KONIUSZA, DISTRICT OF PROSZOWICE

A number of pronounced geographical microregions, which abound in traces of eneolithic habitation, occur on the loess upland on the left bank of the upper Vistula. Of particular importance is here the neighbourhood of the Szreniawa valley, notably the area where it is joined by its largest left-side tributary — the river Ścieklec.

In 1971 an interesting burial complex of the Corded Ware culture, discovered by chance at Koniusza, Proszowice district, was systematically examined in this region.

1. The construction of the grave (fig. 2). The burial pit formed the central part of the feature. The pit was regular, nearly round in ground-plan and rectangular in section, with widened trapeze-shaped lower part. The uniform light-brown filling was intersected above the bottom by layers of charcoal. A blakish, sharply outlined patch of oval ground-plan occupied the south-western quarter of the pit. It contained a fairly well preserved inhumation burial.

The pit was surrounded by a groove, 40 cm wide and reaching averagely to the depth of 90 cm below the surface of the ground. The groove was conical in section. Its filling, sterile of archaeological material, was light brown in colour. The complete grave structure (the pit with the groove) formed a rather regular circle measuring over 4 m across.

2. The burial. The skeleton was lying at the bottom of the pit inside the dark

²⁵ Struve, *op. cit.*, s. 16 n.

oval patch described above. The dead lay with head to south, facing east, in a contracted position. His arms were flexed and lay in front of the face. The details of the position of the skeleton seem to suggest that the dead was placed in the grave with his ankle-joints and wrists bound. The arrangement of the skeleton along the N—S axis, with head to south and facing east is regarded as typical of the male burials in the Kraków—Sandomierz group of the Corded Ware culture.

3. The grave-goods (figs. 2 and 3). The skull bones were lying on a sandstone slab (fig. 3/8) concave on both sides with distinct traces of use. A chisel (fig. 3/7) made of the radius of a horse (*Equus caballus*) is 20 or so cm long with distinct signs of use at the point. An awl (fig. 3/6) of a metatarsal fragment of goat or sheep (*Capra-Ovis*) is strongly pointed and polished in its lower part. A tubular object of bone (fig. 3/5) perhaps a needle-case, 5 cm long and 1.6 cm across, has a highly polished surface with remains of decoration composed of engraved straight and zigzag lines. Another object of bone (fig. 3/2), made of horse rib, is 11 cm long and oval in section. Its central part, broadened into a fan-like shape, had a hole surrounded by a pattern of small hollows. This object vividly recalls pins which were part of horse harness and served to reduce the breadth of the bit.

The grave goods included moreover three objects of stone. A fine, carefully executed battle-axe of dark green serpentine shows formal links with type Ia of the "Słęża battle-axes" after the classification of K. Smutek. It was put into the grave near the head, behind the back of the dead (figs. 2/3; 3/3). An axe of hornstone with a thick butt and asymmetrical section, polished at the edge, has typological counterparts in group Ia or Id after the classification of J. Machnik. It was found at the level of the pelvis, also behind the back of the skeleton (figs. 2/1; 3/1). The last item of the grave furniture is a flint tool (a retouched scraper-blade) made on a blade of Jurassic flint (Kraków—Częstochowa Upland), broken at the bulbar part. It lay at the knee of the dead (figs. 2/4; 3/4). Apart from the furniture, the burial pit did not contain any other material.

The construction details of the Koniusza grave are analogous to those revealed under the mounds of the Corded Ware culture in various parts of Little Poland, notably in the area east of the San basin. It is quite possible that the grave under discussion was primarily covered with a mound which has been completely destroyed.

On the basis of the grave goods and the construction details it is possible to state that the grave at Koniusza dates from the early period of the Kraków—Sandomierz group of the Corded Ware culture in Little Poland.

